

Syrových stavení stálo o samotě uprostřed táhlého návrší, jež se nade vsí vypínalo. Nad stavením černal se nevelký lesík, za kterým už rozkládala se vysočina rolemi i lesíky pokrytá. Vypínal se tu také starožitný kostelík, v němž jednou za čas kněz mši sv. sloužil. Kolem kostelíka starý hřbitov, pod ním několik stavení.

U Syrových dověděli se noviny.

Časně zrána, kdy ještě spali, zabušil jim někdo prudce na okno, takže mladý hospodář i žena jeho se probudili. Rázného toho zatlučení neslyšel však Frantík, synek jejich, hovicí sobě v květované kolébce, a bába jeho, nevlastní matka hospodářova.

Oba, bába i vnuk, byli ve přístěnku a neslyšeli proto, poněvadž Frantík měl tvrdé spaní a bába slabý sluch.

Chudák stará, jedla chléb z milosti, jak aspoň snacha její říkala. A dobře, že stará Syrová nedoslýchala — ušlo jí tak mnohé ostré slovo, jež by jí zranilo. Výměnkou neměla, nebožtík muž ničeho jí nemohl ustanoviti, poněvadž chalupa i pole byly nebožky první ženy, která je svému synu, nynějšímu hospodáři, odkázala. Ten nebyl nikterak krutý a sám by, jsa myslí spíše chladné a lhostejné, s nevlastní matkou dobře se snesl, ale žena jeho byla ostřejší. Stařena jí překázela. Prostinká tato žena, stářím i prací sešlá, pracovala do únavy. Bylať tomu od mládí zvykla a pak nechtěla, jak sama myslila, zadarmo chleba jísti. A přece neudělala mladé Syrové zadost. Ale když Frantík se narodil, poněkud se jí zlepšilo.

Mělať Syrová jedináčka, a proto ho měla nade všechno ráda. Stařena stala se chůvou a pěstounkou zdravého kloučka, a to takovou, že i mladá, jež nesměla práci zanedbati, byla spokojena. A hoch přivykl si skoro více bábě než matce a spával v kolébce u stařeniny postele ve přístěnku.

Proto však zkusila stará Syrová dost a dost.

Ale ty noviny!

Z lesíka vyběhly ženy, nesouce plné uzle všelijakých věcí, jiné pomáhaly mužům, ženoucím nebo vedoucím tu kozy, tam krávy. Všichni prchali z chalup pod kostelíkem, prve jmenovaným, a prošeďše lesem přiblížili se k Syrových chalupě.

Zmatek byl veliký, rovněž křik lidí dále pospíchajících. Udýchaní, ustrašení zarazili u stavení a hleděli na dál do vsi.

Syrový vyšel na půl ustrojený před chalupu.

„Co je, souseď?“

„Utíkej, sebeř, co máš — Prušáci!“

„A kde jsou?“

„Za námi.“

„Kde?“

„Za kostelem — na polích i v lese — plno jich jako mlhy — černá se —“

„Pro pána boha!“ zabědovala Syrová za mužem na práh vystoupivší.

„Ale jak odtud dostaneme dobytek?“

V tom přiběhl ze vsi bratranec Syrového, svobodný.

„Jdu ti povědět — co vy už víte?“

„Jak bychom nevěděli?“ ozvali se hlasové. „Vždyť jdou za námi!“

„Tak! Jak je možná? Vždyť jdou od vrchovin.“

„Kdo?“

„Naši!“

„Ah — my myslíme Prušáky!“

„A proti nim táhnou naši!“

„Pro Krista! My utíkáme před Prušáky a vrazíme na naše!“

„Podívejte se, jak také ze vsi utíkají!“

A všichni hleděli na dol, kdež hemžilo se lidmi i dobytkem, který vyváděli.

„Setkají-li se, uvázneme v nejhorším!“

„Jsme mezi dvěma ohni!“

„Tak nestůjte — utíkejte, dokud je čas!“

Zatím byla ustrašená Syrová svazovala kde co měla nejdrahocennějšího, a již ji volal muž, aby šla do chléva a pomohla mu...

„Souseď, prosím vás, počkejte, pomozte!“ volala oknem. —

Ale nikdo neslyšel. Buď již odešli, buď pobízeli dobytek, jemuž se z místa nechtělo.

Bratranec byl už také zase do vsi odběhl, aby tam pomáhal. Na Syrovou padla hrůza. Ubohá žena dostala třesení údů. Stála za okamžik jako zkamenělá, hledíc po návrší dolů, kde se oblaky prachu zvedaly a v nich mihali se lidé s uzly i dobytek vedoucí a pohánějící. A tam za vsí, na důle — pro boha živého!

Již jsou tu! Ve vzešlém slunci blýskaly se bodáky jako tisíce blesků — pod tmavým lesíkem zabělely se kabáty — vojsko — naši!

Bezděky ohledla se Syrová nad chalupu k lesíku, zdali ten nehemží se také vojskem, zdali z něho nevyrazí nepřítel — Prušák.

Muž ji nanovo, a to už prudce a hněvivě volal. To ji probudilo; chvátala do chléva, kdež zápasil muž s mladou, bujnou krávou. Stála tam ještě jedna, starší a krotká.

„Odvaž plavku a veď ji — obě nezmohu — a vezmi také kozu — odvaž ji, půjde sama za námi...“

Vše dále se v největším kvapu. Řetězy řinčely, koza mečela a nade vše ozýval se hlas Syrového, jenž stěží držel mladou krávu a křikem i ranami zkrotiti ji se snažil.

„Ale Frantik...“ ozvala se žena, vyvádějíc krávu.

„Má ho bába... vždyť ho unese!“

V tom přibyli chvatem noví uprchlíci před chalupu, k nimž Syrový se ženou se přidal.

V dále za nimi zahučel dělový výstřel.

Všichni ztrnuli. Zděšeně ohledly se ženy vzad a pak zase vpřed na dol, kdež bílých a mysliveckých kabátů přibývalo.

Všecko pádilo dolů...

Strach je zlá nemoc.

Ve zmatku tom odtržena byla Syrová od svého muže, jenž byl kus napřed, zdržuje všecek zapocený a zarudlý s největším namáháním dobytče střečkující.

Syrová ohlížela se po bábě a Frantíkovi a začala bědovati. Pak chtěla se vrátit, ale kmotra jakás jí řekla:

„I jdi bloudku! Však ona bába také utekla. Kdo pak by teď koho hledal!“

Jiná snad by krávu pustila a letěla zpět k chalupě. Syrová na ta slova kmotřina okamžik zápasila sama v sobě — až také tak jako ona pomyslila.

* * *

Stará Syrová dnes dobře spala. Slunce již bylo nad horou, ona prohlednuvši, hned na kolébku se podívala, kde Frantík tvrdě a libě dřímá. Usedla na posteli a hleděla na zruřovělé děcko. Malým okénkem vnikalo do šerého přístěnku zlaté světlo ranního slunce. Stařena se divila, že „nevěsta“ si nejde pro hochu, kterého si tou dobou vždy brala, aby bába mohla jíti pást dvě krávy i kozu.

Slunce už bylo asi dost vysoko; hoch se probudil — tu vstala stará Syrová sama a šla se podívat do světnice. Tam ani syna, ani nevěsty! Snad vyšli na pole, aniž jí co řekli. Vrátila se ke chlapci, jenž už moldánky natahoval. Vzavši jej do své náruče, prošla světnicí a tu teprve si všimla nepořádku dnes většího, než jindy po ránu.

A pak viděla prázdný chlév, vše na rub, a hospodář se ženou bůh ví kde! Nikdy s ní mnoho řečí neměli, novinek jí nevypravovali, a tak sotva dověděla se, že se k válce chystá. A kdož by jí také pověděl?!

Delší čas už nebyla v kostelíku, kdež po službách božích od bývalé své kamarádky ze vsi něčeho se dovídala. Tolik poznala, že se něco neobyčejného stalo.

Že ji tu nechali, tomu by se nedivila, však že chlapec s ní ponechán, to jí ještě těšilo... Nebude sama, je tu rozmilé děcko, které jí tak rádo má...

A jak tak přemýšlejíc ku Frantíkovi se vracela, zavádilo něco o její sluch, ovšem jen slabě, tak jako by v dálce stříleli... I přistoupivši k oknu, hleděla na dol... oh! pro boha věčného... tam vojska jako kobylek!

Tu oddělení... tam oddělení... roztahují se... běhají... a ti tam na koních a všichni obráceni sem na vršek!

Odstoupila od okna, a vzavši hochu hladem plačícího na klín, dávala mu snídani: chleba a mléko, jež v polici našla.

Při tom přemýšlela, co teď? Poznala, že je vojna, o které tolik hrozného slýchávala. Mladí utekli — je viděti, že se něčeho báli — ale toho chlapce jí tu nechali! — Kam se poděje? Sama, stará osoba? — Utíkajíc naběhne na vojsko. — A co by jí tady mohli udělati, staré ženě a děcku?! Chalupu neopustí — bude tak líp. — Ale ten bzukot a temné bouchání nepřestávalo ani za okamžik — chtěla ven ze světnice, než v tom zpozorovala, že se kol oken něco kmitá jako stíny; prve však než se ohlédla, otevřely se prudce dvěře a do světnice vhrnula se tlupa vojáků v šedi-

vých šatech se zelenými výložky — na hlavách měli klobouky s chocholy leskle zelenými.

Všichni byli jako unaveni, červeni od běhu. Ale neodpočali sobě. Stařenu jako by neviděli.

Syrová ustoupila až k samé zdi, tulíc k sobě Frantíka. Nemohla se skoro ani hnouti.

Viděla, jak ti vojáci rozevřeli všechna okna, k nimž někteří se postavili a stříleli — ostatní pak, stojíce za nimi uprostřed, nabíjeli a nabitě pušky střelcům podávali. Jeden stál prostřed a ten měl šavli v ruce a jako zlaté, veliké třapce kolem pasu — a ten na vojáky volal.

Stařena všecka vyjevená stála přitisknutá ke zdi, hledíc na ten zmatek... A teď! — tlupa se nějak tuze pohnula — zelený chochol zaleskl se a sletěl rázem mezi vojáky, kteří rozestoupivše se, chytli skleslého kamaráda a na postel jej odnesli. Zatím však tiskli se tak, že Syrová až do přístěnku musila ustoupiti.

Frantík se dal do pláče, pak se utišil. Uložila jej do kolébky a usedla k ní.

Střelba teď hlasitěji dorážela v její slabý sluch — byla to tedy asi pekelná vřava!

Sepjala ruce a modlila se, hledíc na vojáky a pak zase na vnučka.

Viděla, jak se za chvíli dva vojáci svalili — byla by jim ráda pomohla, ale nemohla k nim pro ostatní, a pak nechtěla Frantíka nechat samotného.

Taková hrůza, jako její snachu, ji neobešla.

Myslila prostě: „Co nám mohou udělat, mně staré ženě a nevinnému dítěti? My nikomu neublížili a co mají mezi sebou, ať si sami srovnají.“

Pak ale pomyslela dále: „A nač sem chodili? Proč si to venku nevyjednávají? Zapálí nám stavení — ah —“

Zpozorovala, že ve staré zdi se zaprášilo, vápno a omítka se rozestříkla — a teď zas — a tam nad postelí! — Stařena vstala, však v tom vrazila se koule poznovu do starého trámu stropového tak, že červotočina na kolébku a na Frantíka jen se sypala. I chopila se děcka, a tulíc je k sobě, stanula na prahu přístěnku, kdež zvolala do světnice: „Co pak nemáte svědomí? Zabijete to dítě — co pak jsme vám udělali?! Když něco mezi sebou máte, jděte si ven střílet!“

Několik, těch zadních, se ohlédlo, ale ti přední stříleli dále. Stařeně připadal ten bzukot silnějším — bylo asi boží dopuštění!

A hle, ten s těmi třapci zamával najednou šavlí — něco zavolal — a již ustupují od oken — ustupují zadem — na dvoreček.

„Poslechli,“ pomyslna si stařena a byla ráda. Ale ne-svědomeci, nelítostiví! Ty ubožáky tu nechali! Syrová stála uprostřed světnice a rozhlížela se. Na posteli jeden, na podlaze tři, v koutě jeden, u dveří druhý — a všichni bledí, zkrvácení. Co s nimi ona, stará žena, samojediná?! Je jich plná světnice, a hle na podlaze loužky krve a kabáty zbrocené!

Syrová se zachvěla, hledíc s jednoho na druhého. Zapomněla, že kolem zuří boj, že myslivci útokem hnavše nyní ustupují, že Prus z lesíka vyráží, že koule jako prve hustě prší, neslyšela, že země od houkání děl a rachotu pušek se chví a duní.

Staré dobré srdce svíralo se lítostí nad tolikerou bolestí.

Sehnula se k prvnímu, nejbližší ležícímu a zalekla se — dvě skleněných očí na ni se upíralo ztrnule, bez lesku, bez života.

„Tomu je dobře!“ povzdechla — „a tomu také — oba mrtvi!“

Třetího chrapot neslyšela, viděla však prsa naposled se zvedající, zrak ztrhaný — ve sloup se obracející. —

A tam v koutě ozvalo se v tu chvíli mdle: „Vodu!“

Ale toho stonu Syrová neslyšela.

Však na štěstí již se obrátila a postihla mdlý, prosebný pohled, viděla rty se pohybující a ukázala na své uši. „Vojáčku, neslyším, ukažte, co chcete — —“

Myslívček naznačil mdlou rukou, že chce pít — a stařena již vyšla na síň, kde byly konve; však jedna z nich překocena, druhá prázdná... Vrátila se a nerozmýšleji se dlouho, uložila Frantíka na peřinku vedle vojáka, vyšla s hrcem ven ze stavení, kde byla pod křovinou studánka. Ale tu se zarazila — viděla kolem chalupy ležící vojáky — mrtvé i raněné — brašny vojenské — zbraň pohozenou — tam dva koně zastřelené — a opodál ještě bílý dým se válel a ohně se blýskaly — a v dýmu spatřila bojující vojáky. Koule svištěly, ona však té muziky neslyšela...

Viděla nebezpečnost, ale nedbala.

Jak jen mohla, pospíchala ke studánce, nabrala vody a napojila vojáka. Oh, jak se občerstvil, jak na ni vděčně pohledl — již vzpamatovali se ostatní a hlásili se..

Hrnec nestačil — šla zase ke studánce, pak zas — a vojáci pili a obvazovali své vymyté rány.

Ptali se jí ledacos, však nerozuměla jim, neslyšela.

Frantík ležel u myslivce lehce raněného.

Když ale šlo na poledne, dal se do pláče.

„Má hlad,“ pomyslela si bába a sháněla něco k jídlu. Na sebe nevzpomněla, hladu ani mdloby necítila. Byl parný, dusný den červnový, boj neustával.

Dusno jako u výhně, vše žíznilo.

Dobře, že stařena neslyšela těch vzdechů bolestných i toho sténání! Zahledla jen, že vojáci zase ruku ke rtům přikládají. I pustila se opět ke studánce, ač boj se nevzdával, nýbrž opodál zuřil. A když se s vodou vracela, šla kolem jiných raněných, kteří hltavě na nádobu vodou přetéající patřili, kteří po ní ruce vztahovali a ústa otvírali.

Kdož by odolal? Kdož by se neslitoval?

Ti tam v chalupě již měli a počkají — těmto ubohým zde třeba nejprve podati. I napájela všechny raněné, kteří na blízku chalupy leželi, a když hrnec prázdný byl, vracela se zas ke studánce. Šla už volněji, musela si oddechnouti a na trávník za chvíli si sednouti.

Bylo jí mdlo. Napila se vody.

Dnes ještě ničeho nepojedla a tolik se namahala; pak ty krvavé, hrozné rány, jež spatřila, strašná kolem spousta a zničení, to vše na ni tak působilo, že sil pozbývala. Chtěla vstáti — však nešlo to. Ještě chvíli, ještě okamžik si odpočine. Frantík po obědě usnul, snad spí dosud; tam v chalupě se mu nic státi nemůže...

O že na něj matka zapomněla. Ona by své dítě v takové chvíli nejprve na mysl měla... Patřilo by nevěstě, aby byla potrestána — však tím by i ten brouček nevinně trpěl.

Kde asi jsou, kam utekli? V tom se rychle obrátila k chalupě. Zpozorovala, jak ti šediví vojáci se zelenými chocholy zdola po stráni nahoru k chalupě znovu se ženou — ale tam také — od lesíka přes pole — bože, celý zástup v plechových čepicích, a také k chalupě míří — a teď — svatá panno! to kouř — se tam valí — oheň — chalupa hoří!

„Dítě! Frantík!“ kmitlo se stařeně nejprve hlavou a již vyskočivši chvátá k chalupě, nedbajíc fičících koulí, a nepřátel, kteří nedaleko císařské myslivce očekávají.

Když polomrtva ku stavení doběhla, byla už střecha

v jednom plamenu. Bože, proč tam Frantíka nechávala! Uhoří její vinou.

Tu vystoupil ze dveří bleďý, zkrvácený myslivec bez klobouku, nesa v náruči košilatého, plačícího klučíka. Stařena mu dítě vyrvala, dala se na útěk, ale sotvaže kus uběhla, sklesla jako mrtvá k zemi.

* * *

Bitva dozuřila. Navečer vrátil se Syrový se svou ženou, kteří ani báby ani synka mezi uprchlíky nenašli, ke svému stavení, jemuž střecha shořela. Kol kolem byla hrozná spousta; smrt tu vydatně kosila. V chalupě nebylo nikoho. Syrová nadála se již nejhoršího, nařikajíc a bědujíc pro svého synáčka.

Jindy by se zděsili, vidouce stavení své zničené. Dnes lekli se ovšem, ale toho snadno oželeti, však kde dítě?

Obešli všechno kol, až tam pod křovím něco se zabělalo. A když tam manželé doběhli, spatřili u studánky stařenu se choulící, ana přikrývala zástěrou košilatého klučíka na klíně jí dřímajícího.

Syrová vykřikla radostí tak, až i stará babička hlavu pozvedla. Pohledla vyčítavě na nevěstu, pak na chlapce, kterého políbila.

Než nejdéle už měla ho v náruči, ze které si ho vzala rozradovaná matka.

* * *

Válka dokončena; stopy její zmizely. Na stráni, na pláni u kostelíčka zase pole, na kterých vlní se obilí.

Pod lesíkem zase Syrových stavení, nové, pěkné, úhledné.

Za jitra vyhání zase bába na pastvu dvě krávy a kozu a vnuk ji doprovází.

Tenkrátě u studánky řekla mladá Syrová bábě:

„Toho vám nikdy nezapomenu.“

A dostála slovu. Stařena od té doby ani slůvkem netoužila na svou nevěstu.